

Kifinomult

VISSZHANG - LXIII. évfolyam, 32. szám, 2019. augusztus 9.

Hír: Az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH) élére kinevezett Maróth Miklós klasszika-filológus, egyetemi tanár rögtön az első nyilatkozatában kijelentette: teljesen fölösleges fékekkel és ellensúlyokkal korlátozni egy kormányt, mert a demokrácia érvényesüléséhez éppen elegendők a négyévenkénti választások. *(Előzmény az ÉS-ben: Kenesei István írásai)*

John Locke 339 éve, 1680-ban írta meg nevezetes értekezéseit a hatalommegosztásról, mai terminológiával a fékek és ellensúlyok rendszeréről. (Az írások egyébként önálló kötetben magyarul 1986-ban jelentek meg a Gondolat Könyvkiadónál, *Értekezés a polgári kormányzatról* összefoglaló címmel, Endreffy Zoltán fordításában. Tankönyvekben, szöveggyűjteményekben természetesen ez előtt is hozzáférhetőek voltak, és aki bölcsészként vagy művészeti szakokon járt egyetemre a hatvanas-hetvenes években, annak mindenképp olvasnia kellett, hiszen kötelező tantárgy volt a filozófiatörténet.)

Az értekezések konklúziói később mind az európai, mind az amerikai államok formálódásának történetébe szervesen beépültek, s egyebek közt a Függetlenségi Nyilatkozaton is nyomot hagytak. És mivel Locke-nak a stílusa is meglehetősen élvezetes volt, leggyakrabban azokat a mondatait idézik, amelyekben érzékletes képekkel írta le az állampolgárok és a hatalmaskodás viszonyát: *„Az emberek sültbolondok lennének, ha egy abszolút hatalommal rendelkező uralkodóra bíznák sorsukat. Aki így gondolkodik, az azt képzele: az emberek olyan balgák, hogy nagy gonddal igyekeznek elkerülni azokat a bajokat, amelyeket a görények vagy a rókák okozhatnak nekik, viszont belenyugszanak abba, hogy oroszlánok falják fel őket.”*

Mint a feltételes mód jelzi, Locke meglehetősen optimista volt a társadalmi ellenállást illetően, és úgy látta: valójában azok is sültbolondok, akik elhiszik, hogy az egész társadalmat hülyének lehet nézni, és rá lehet erőltetni a korlátlan hatalmaskodást. Filológusi szemmel érdemes kicsit elidőzni a szövegből kiugró *„sültbolond”* szónál. Ez a kifejezés Locke nyelvén *„blethering idiot”*, szó szerint *„összevissza fecsegő gyengeelméjű”*. A magyarhoz képest az angolban a kép tehát inkább valamiféle üresfejű, gondolattalan, minden megfontoltság nélkül beszélő karakterre utal. A jellemzést színesítő *balgák* is azt erősíti meg a következő mondatban, hogy Locke egyszerűen felületes, a dolgokat nem végiggondoló emberekre utalt. A kifejezésnek megfelelő magyar *sültbolond* szó mögött viszont ennél mélyebb, szociológiai jellegű utalások is állnak. A nyelvész O. Nagy Gábor szerint a *bolond* attól *sült*, hogy *megrekedt* egy számára rossz helyzetben, belemerevedett, örökre belesült egy adott állapotba. A *„sült”* jelzőt éppen ezért társadalmi csoportot jelölő szó előtt is használták: így született meg a múlt században a lenéző *„sültparaszt”* kifejezés is, amellyel a paraszti létbe minden vonatkozásban – például a tanulástól való megfosztottságban is – beleragadó embereket gúnyolták. Locke idézett mondata tehát magyar fordításban, ha lehet, egy árnyalattal határozottabban fejezi ki mind a megrekedést, mind az ostobaságot, amely tehát itt egyszerre jellemzi az abszolút hatalmat pártoló és az azt megadón tűrő embert. Nem csoda, hogy az ELKH frissen kinevezett vezetőjének ez már sok volt. Akár angolul, akár magyarul olvasta Locke-ot, filológusként mindenképp fenn kellett akadnia azon, hogy egy komoly szerző ilyen frivol és korántsem egyértelmű jelzőt használ, ráadásul egyszerre a hatalmon lévőkre és az alattvalókra. Egyébként sem szereti ő az ilyen megbélyegző kifejezéseket, nem az ő stílusa. Csak úgy történhetett, hogy ennek láttán azután Locke további mondataitól is csak a viszolygás töltötte el, és ezért hangosan is elhatárolódott minden olyan politikai koncepciótól, amely őrá emlékeztette.

Az emberben végül mindig felülkerekedik a szakmai énje, kivált, ha valaki az egyik legkifinomultabb tudományágat, a filológiát választotta.

